

A kötet záró tanulmányát Hervainé Szabó Gyöngyvér (tudományos rektor-helyettes, Kodolányi János Főiskola) jegyzi, aki a Népszövetség szerepét elemezte az első világháború szociális következményeinek felszámolásában. A globális nézőpontú dolgozat gazdagon adatolt módon mutatja be az 1920-as évek főbb problémáit, különös tekintettel a menekült-kérdésre, a járványok kezelésére, a rabszolgaság és prostitúció elleni harcra. A szerző joggal mutat rá arra, hogy ezek a ma is aktuális problémák messze nem új keletűek, és a Népszövetség komoly erőfeszítéseket tett ezekben a kérdésekben.

Végezetül néhány kritikai megjegyzés. A tanulmánykötetben sajnos rendkívül egyetlen az írások hossza: több dolgozat csak a szóbeli referátumot tartalmazza, míg más tanulmányok alaposabb, hosszabb értekezést jelentenek témájukban. Általános probléma a kötetben a nagykötőjelek helytelen használata, illetve döntően nem alkalmazása. Súlyosabb gond, hogy a kötet tanulmányai a megszokottnál jóval több elírást, helyesírási hibát tartalmaznak. Ezen túlmenően – elkerülhetetlen módon – tárgyi tévedések is akadnak a dolgozatokban, melyek azonban betudhatók annak, hogy az első világháborúval kapcsolatos ismeretekben jelentős lacunák akadnak. Néhányat ezek közül ismertetünk. Nem felel meg például a valóságnak, hogy a Monarchia minden érettségizett polgárának katonai szolgálatot kellett teljesítenie (236. o.), hiszen az egyévi önkéntes szolgálat előnye éppen a rövidebb szolgálati idő és kevésbé kíméletlen kiképzés voltak. A Monarchia a délszláv háborúk kapcsán semmit sem tudott kifejezésre juttatni, mivel addigra már nem létezett (209. o.). Jóllehet az első világháború a propaganda terén is teljesen új dimenziókat nyitott meg, vitatnunk kell azonban az állítást, hogy a Nagy Háború idején született meg a háborús propaganda (109. o.), hiszen a XIX. század második felének háborúiban már megjelentek azok az eszközök, amelyek ezen a területen is kiteljesítették a hadviselést – nem utolsósorban a technikai fejlődés következményeként.

A tartalmi és formai hibák ellenére a kötet beteljesítette az előszóban megfogalmazott célt, vagyis a helytörténeti, regionális fókusz alkalmazásával, döntően Székesfehérvár városára és a háborús háttérre koncentrálnak méltó emléket állított a világégés hőseinek és áldozatainak.

Ligeti Dávid

MOLNÁR ANDRÁS – SZABÓ PÉTER

ZALAI HONVÉDEK KÁRPÁTALJÁN

Dokumentumok a magyar királyi 9. honvéd önálló gyalogdandár kárpátaljai bevonulásáról és a szlovák–magyar fegyveres összetűzésben való részvételéről, 1939. március–április

(Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára, Zalaegerszeg, 2016. 152 o. ISBN 978-963-7226-85-4)

Többször írta már le a recenzens, hogy a második világháborús magyar katonai részvétel megismeréséhez elengedhetetlen a különböző csapat- és seregtestek történetének feldolgozása. Az első világháborút követően – de azt megelőzően is – nagy divatja volt az ezredtörténeteknek, fegyvernem-történeti feldolgozásoknak, életrajzi összeállításoknak. Ez a hagyomány a második világháborút követő időszakban Magyarországon szinte

teljes mértékben eltűnt, és évtizedekig kellett arra várni, amíg újra a kutatások elfogadott – és napjainkban már szinte „divatos” – területe legyen a valamikor oly előszeretettel művelt „műfaj”.

Ha valaki figyelemmel kíséri a Molnár András – Szabó Péter szerzőpáros lassan évtizedes együttmunkálkodását, azt tapasztalhatja, hogy a Zala megyéhez kötődő, ott állomásozott csapattestek történetét lépésről lépésre dolgozzák fel. Monografikus igényű feldolgozások, tanulmánykötetek, dokumentumközlések és „fényképkötetek” jelzik a szerzőpáros alapos kutatásokra épülő, jól dokumentált és általában olvasmányos formában közreadott munkáját. Ugyanez mondható el a közelmúltban megjelent kötetükről, amelyben azt olvashatjuk, hogy „A dokumentumokat összegyűjtötte és válogatta, a könyvet írta és szerkesztette: Molnár András – Szabó Péter”.

A kötetben a szerzők 1939 márciusa néhány napjának történetét dolgozták fel, pontosabban mindazt, ami a Zala vármegyében állomásozó magyar királyi honvéd alakulatok esetében meghatározó volt. 1939 márciusában Magyarország lehetőséget kapott arra, hogy az első bécsi döntést követően visszatért felső-magyarországi területek mellé visszaszerezhesse Kárpátalját is, amely akkor már sajátos közjogi helyzetben volt a Csehszlovák Köztársaságon belül és önállóságra törekedett.

A terület katonai megszállása gyakorlatilag különösebb ellenállás és nehézségek nélkül megtörtént, ami alapvetően a Németbirodalomnak volt köszönhető. Némi román tiltakozás – amely hamar „elült” – és a létrejövő önálló Szlovák Állam „ellenkezése” volt érzékelhető. Az utóbbi 1939. március 23-a és 29-e között fegyveres összecsapásokban nyilvánult meg. Ez az időszak és összeütközés jelentette a magyar királyi Honvédség „háborús tüzkeresztségét”.

Hogy miként zajlott mindez, miként kerültek a zalai honvédek – s köztük más megyéből származók is – Kárpátaljára, milyen volt a fogadtatásuk, hol és hogy zajlottak az összecsapások, miként tértek vissza a békehelyőrségeikbe, megtudható a kötetből.

Molnár András és Szabó Péter munkájuk elkészítéséhez a levéltári források mellett – ezek őrzési helye a Hadtörténelmi Levéltár a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára és Zala Megyei Levéltára – a korabeli helyi sajtó anyagát ugyanúgy felhasználták, mint az egykori résztvevők emlékezéseit, írásos hagyatékát. Olyan történelmi munkát végeztek el, ami csak a témájuk iránt legelkötelezettebb kutatókra jellemző: felkeresték a résztvevők leszármazottait, fotókat, naplókat, leveleket, táboriglapokat gyűjtöttek össze és használták fel az 1939. márciusi történések hiteles bemutatására.

Jól érzékelhetővé válik ezek alapján például a visszatért terület lakosságának döntő többségét kitevő ruszinok viszonya a magyarokhoz, illetve az új hatalomhoz. Személyes hangú levelek, őszinte megnyilatkozások. Jól példázhatja ezt az a történet, amikor Zalaegerszeg városától kér országzászlót Szöllősegresnek a „ruszin nyelvű, de igaz magyar érzésű községnek” pilisi Kornháber József őrnagy, a 38/III zászlóalj parancsnoka, tisztársaival együtt. Az 1939. március 21-én kelt levélre válaszolva Zalaegerszeg megyei város polgármester-helyettese, Dr. Mikula Szigfrid 1939. április 7-én azt válaszolhatta, hogy az adományokból elkészített országzászlót elküldték a kárpátaljai településnek, és kéri, hogy a zászlóalj működjön közre az ünnepélyes felállításnál.

Ezen hivatalosnak (is) tekinthető levelek mellett a bevonulásban és harcokban részt vett katonák, tisztesek, altisztek, tisztek családtagjaiknak írt leveleinek részletei ugyan-

úgy olvashatók, mint az alakulatoknál szolgált tisztek „szakmai beszámolóí”, amelyek a korabeli katonai szaksajtóban kaptak helyet.

A kötet külön említésre érdemes része a „fényképmelléklet”. 138 egykori, jó minőségben és méretben reprodukált, többnyire magántulajdonban lévő fotó teszi érzékletesebbé a leírásokat és hozza közelebb az olvasó számára az eseményeket és azok szereplőit. Közöttük szerepel a hősi halála után címzetes karpaszományos őrmesterből emléklapos zászlóssá kinevezett vitéz Szabady Béla, aki a magyar királyi Honvédség tisztjei közül ötödikként érdemelte ki a Magyar Tiszti Arany Vitézségi Érmét.

A Molnár András és Szabó Péter által írt, szerkesztett könyv jól egészíti azon munkák sorát, amelyek a volt magyar királyi Honvédség csapat- és seregtestei, illetve fegyvernem- és csapatnemtörténetét dolgozzák fel és olyan adalékokkal szolgál(hat)na k Magyarország második világháborús történetéhez, amelyek segítségével könnyebben válhatnak érthetővé az egykori döntéshozók azon lépései, amelyek sok esetben kellő háttérismeret nélkül nem mindenki számára élnek kellő megvilágításban.

Az igényes kivitelű, album formátumú kötet minden, Magyarország második világháborús története iránt érdeklődő számára ajánlható, de ugyanúgy ajánlható a feldolgozás módszere, alaposága okán a hasonló témákkal foglalkozó kutatók, illetve könyvkiadók figyelmébe (is), azzal a megjegyzéssel, hogy egy sok száz nevet és településnevet tartalmazó kötet megkívánja a névmutatót, illetve a helynévmutatót.

Szakály Sándor

VERITAS ÉVKÖNYV 2015

(Szerk. Ujváry Gábor, sorozatszerk. Szakály Sándor. VERITAS Történetkutató Intézet – Magyar Napló, Budapest, 2016. 355 o. ISSN 2416-0687)

A VERITAS Történetkutató Intézet második évkönyvét jelentette meg 2015 őszén. Műhelykötetről van szó, melyben találunk tanulmányokat, közleményeket, forrásközleményeket. A sokszínűre sikeredett évkönyv a szerzőkön kívül a sorozatszerkesztőknek, Szakály Sándornak és a szerkesztőknek, Ujváry Gábornak köszönhető. A tematikát tekintve a tizenhat írás között vannak politikátörténeti, diplomáciatörténeti és nagy számban hadtörténeti vonatkozású munkák (a dolgozatok kétharmada), valamint a nemzeti emlékezet, a politikai hagyományápolás körébe tartozók. A mostani recenzió folyóiratunk tematikája miatt az utóbbi két csoportba sorolható írásokat veszi számba, tartalmuk szabta logikai rendben.

Anka László *Az ellentmondások mezején: Apponyi Albert és az első világháború* című közleménye a konzervatív arisztokrata, 1917 nyaratól 1918 májusáig kultuszminiszteri tisztséget betöltő politikus első világháború idején bekövetkezett szemléletváltozásának folyamatát mutatja be: azt, hogyan jutott el az 1890-es évek közepétől hirdetett pacifizmusától a háborút igénylő kijelentésekig és cselekvő politikai magatartásig. A kérdésre több válasz is adható. Egyrészt a pacifizmusánál is jellemzőbb politikai realizmusa. Akkor, amikor a szerző állítása szerint gyakorlatilag Európában senki nem kérdőjelezte meg a háborút, tudománytalan elvárás lenne egy politikuson ezt számon kérni – még a békemozgalmárok között sem akadt, akit ne ragadott volna magával a háború kitörésekor a nacionalista